

Fyra syntaktiska novationer i älvdalska

Henrik Rosenkvist

1. Inledning

I älvdalska, som talas av ungefär 2 500 personer i den södra delen av Älvdalens kommun, finns ett stort antal syntaktiska konstruktioner som saknas i det svenska standardspråket.*

I den här korta artikeln diskuterar jag dock fyra älvdalska konstruktioner som också tycks kunna beläggas i fornsvenska eller i modern svenska (eller i båda varieteterna). Det rör sig om referentiella nollsubjekt, hjälpverbet *edde*, negationsdubbling och subjektsdubbling. Enligt gängse sätt att se på dialekt- och språkförändring bör dessa fyra älvdalska konstruktioner alltså vara arkaismer, eller paralleller till de svenska konstruktionerna. Jag ska emellertid argumentera för att en djupare analys, som fokuserar på konstruktionernas språkliga särdrag mer i detalj, visar att samtliga snarare bör klassificeras som syntaktiska novationer. De fyra språkdragen har alltså uppstått i älvdalska.

Av utrymmesskäl är det inte möjligt att presentera de fyra syntaktiska konstruktionerna utförligt här. Mer ingående beskrivningar och analyser finns i Garbacz (2010), Rosenkvist (2010, 2011), Steensland (2010), Åkerberg (2012) och Garbacz & Johannessen (under arbete).

I fyra på varandra följande avsnitt (avsnitt 2–5) går jag igenom de fyra konstruktionerna, varpå en summerande diskussion i avsnitt 6 avslutar artikeln.

De älvdalska exemplen skrivs enligt den modell som föreslås av Steensland (2010:10 ff.), som reglerar hur man återger apokope, långstavighet, nasalering och andra mer framträdande älvdalska språkdrag i skrift.

* Jag tackar Lars Steensland och två anonyma bedömare för konstruktiva kommentarer på en tidigare version av denna artikel. Återstående brister beror enbart på mina egna tillkortakommanden.

2. Referentiella nollsubjekt

I såväl fornsvenska (se exempel i 1) som älvdalska (exempel i 2 och 3) kan referentiella subjekt utelämnas (Håkansson 2008, Rosenkvist 2010, 2011, Åkerberg 2012:302 ff.).

- (1) Þær uar i klæþum uafþer ok i uaggu lagþer
'Där blev [han] lindad i kläder och lagd i vagga' (Håkansson 2008:76)
- (2) Mienum ulið färå nu.
'[Vi] tycker [att] [ni] ska åka nu.'
- (3) Mienið ulum färå nu.
'[Ni] tycker [att] [vi] ska åka nu.'

Det ligger givetvis nära till hands att anta att nollsubjekten i älvdalska är en rest från fornsvenskan. Men det finns ett stort antal språkliga egenskaper som skiljer dessa två konstruktioner från varandra: i älvdalska kan enbart *wjð* och *ið* ('vi' och 'ni') utelämnas, medan alla subjekt tycks kunna utelämnas i fornsvenska. Nollsubjekt i tredje person är dock vanligast. Håkansson (2008:103) visar att inte mindre än 92 % av de fornsvenska nollsubjekten refererar till tredje person singular eller plural. Vidare sammanhänger den älvdalska subjektutelämningen tydligt med verbkongruensen – formerna för 1 pl och 2 pl (*-um* och *-ið*) är distinkta – medan något sådant samband inte finns i fornsvenska (Håkansson 2008:133).

En annan viktig skillnad är att nollsubjekten nästan enbart uppträder i huvudsatser i fornsvenska, en distributionsskillnad som inte gäller älvdalska, där nollsubjekten förekommer i alla satser. Dessutom är det mycket ovanligt med nollsubjekt i fornsvenska. Håkansson (2008:99) redovisar att det bara fanns 1,4 nollsubjekt per 1 000 ord i hans material. I älvdalska är emellertid det omärkta alternativet att inte uttala *wjð* och *ið*. I en älvdalsk korpus med talspråksmaterial från 2009 (se Garbacz & Johannessen under arbete) utelämnades till exempel 84 % av alla *wjð*. Siffran gäller enbart subjekt som det är möjligt att utelämnas; *wjð* kan inte utelämnas från positioner efter det finita verbet (se Rosenkvist 2010:241). Eftersom ett uttalat *wjð* kan fungera som en markör för emfas eller kontrast är det möjligt att de 16 % som inte har utelämnats delvis har denna pragmatiska funktion. Detta för in på ytterligare en skillnad mot fornsvenska, där det inte tycks föreligga någon sådan pragmatiskt betingad skillnad mellan uttalade och icke uttalade subjektspronomen.

Sammanfattningsvis föreligger det alltså minst fem påtagliga språkdrag som skiljer nollsubjekten i fornsvenska och i älvdalska från varandra: relation till verbböjning, distribution (huvudsats/bisats), personreferens, frekvens och pragmatisk betydelse. Den som ser fenomenet i älvdalska som en arka-

ism, vilket som sagt är en rimlig hypotes om man inte går djupare in på subjektutelämningen, måste förklara hur dessa skillnader har uppstått.

Björklund (1956:98–107) menar i stället att åtminstone utelämning av *ið* är en syntaktisk novation, som har möjliggjorts genom det fonetiska sammanfallet med verbändelsen för 2pl (*-ið*), och liknande förklaringsmodeller förs fram av till exempel Fuß (2004, 2005:162 ff., 2011) när det gäller nollsubjekten i bland annat bayerska. Rosenkvist (2010, 2012) menar att också utelämning av *wjð* är en novation, som kan ha orsakats av en sammanblandning av imperativa och indikativa sats – i båda dessa fall är verbändelsen för 1pl nämligen *densamma (-um)*. Denna förklaring ger också en ledtråd till varför *wjð* kräver en position framför det finita verbet för att kunna utelämnas – *detsamma* gäller ju det utelämnade subjektet i imperativsats. Sats som **Nu hämta smöret!* är direkt ogrammatiska i alla samtida germanska språk, och tydliga exempel på en sådan konstruktion tycks också saknas i fornsvenska. Restriktionen på utelämning av *wjð* i indikativa sats skulle då vara ett syntaktiskt arv från imperativsatsen, omanalysens utgångspunkt.

3. Hjälperbet *edde*

I fornsvenska förekommer verbet *edha* bland annat i Erikskrönikan, både i infinitiv form och i preteritum (se exempel 4 och 5).

- (4) *tha took konung birger illa at edha*
'Då började kung Birger känna sig illa till mods'
- (5) *Han war ther skutin i hæl. Thet edde hertoganom ekki wæl.*
'Han blev ihjälskjuten där. Det misshagade hertigarna.'

Söderwall (1884–1918, I:216) anger att verbet är opersonligt, att det förekommer med dativt (eller akkusativt) subjekt, och att det har betydelser som 'kännas, lika, vara till lags'. Ursprunget till *edha* är enligt Tamm (1885:342; se också Rydqvist 1883:87) ett verb **era*, besläktat med det isländska *eira*, som alltså har utvecklats till *edha* i fornsvenska. I sin tur är *edde* "väl bildadt efter analogi", menar Tamm (som kanske väntade sig dåtidsformen *edhadi*). Verbet nämns inte av SAOB, och tycks alltså ha fallit ur bruk redan under fornsvensk tid.

Det älvdalska *edde* är enligt Steensland (2010:286) och Åkerberg (2012:282 f.) ett konjunktivbildande hjälperb som uttrycker tänkta förhållanden i nutid. För dåtid används *edd að* (se exempel i 6 och 7; exemplen är tagna från Åkerberg 2012:282). Ursprunget till *að*, som inte kan översättas till svenska, är obekant.

- (6) *Um eddum byggt i Skåne, eddum wjð naug int dalskað að krippum.*
'Om [vi] bodde i Skåne skulle vi nog inte tala älvdalska med barnen.'
- (7) *Um du edd að molað stugū edd eð að gaið littera yr aut on.*
'Om du hade målat stugan hade det gått lättare att hyra ut den.'

Översättningarna av exempel (6) och (7) indikerar att *edde* och *edd að* har tydliga och enkla motsvarigheter i svenska, men mitt intryck är att saken är betydligt mer komplicerad än så. Några exempel från den älvdalska talesättsamlingen på Lars Steenslands hemsida (Steensland 2013) tyder på att *edde* ibland ska översättas med *skulle*, vilket visas i (8) och (9) (såväl exemplen som översättningarna är från Steensland 2013).

- (8) *Eð sir aut sos Rymmā edd að gaið jær.*
'Det ser ut som om Rymman (Rymån) skulle ha gått fram här.'
- (9) *Ig edd it nyttað sjø an gainum sju ruogard.*
'Jag skulle inte vilja se honom genom sju gårdsgårdar.'

Någon mer omfattande undersökning av det älvdalska *edde* och *edd að*, och hur verbet samverkar med till exempel *adde* ('hade') har ännu inte gjorts.¹

Den formmässiga likheten mellan *edde* i fornsvenska och i älvdalska indikerar alltså att verbet har överlevt i älvdalska, och att det således är en arkaism. Å andra sidan är det enbart formen som stämmer överens – betydelsen och den syntaktiska funktionen (huvudverb/hjälperb) skiljer de två verben från varandra. De två senare faktorerna pekar i stället mot att det älvdalska *edde* ofta påminner om *hade*, som i svenska ofta används för att markera ett hypotetiskt förhållande (som översättningen av exempel 7 visar).

I tyska markeras preteritum konjunktiv ibland med omljudda former (*ich war – ich wäre, ich hatte – ich hätte*), men det mönstret är inte vanligt på skandinavisk botten. Dørum (2000; se också Eide 2011) diskuterar dock olika bildningsmönster för preteritum konjunktiv i varieteter av norska, och visar att det norska *hafa* uppträder som *hedde* eller *hædde* på flera ställen i Norge: Hardanger, Telemark, Seterdalen och Romerike. Han gör emellertid följande anmärkning:

Det som er mest bemerkelsesverdig, er att det finnes svært få sikre opplysninger om former på lang /æ:/, som en burde kunne forvente for PK [preteritum konjunktiv] av *vera* og *bera*, og på kort åpen /e/ eller /æ/, som en burde finne i PK av *hava*. (Dørum 2000:150).

¹ En anonym bedömare uppmanar mig att "klargöra när *edde* används", men det bör vara en tämligen omfattande forskningsuppgift som inte rymms inom ramarna för denna artikel. Dessutom framgår min poäng, nämligen att *edde* inte har uppstått ur det fornsvenska *edha*, utan någon djupare undersökning av *edde*.

De få exemplen på *hedde/hædde* förklarar Dørum som kvarlevor av en i-omljudd form av *hafði*, nämligen den fornnorska supinumformen *hefði* (i fornsvenska saknas sådana former, se Söderwall 1884–1918, I:471). I de områden där *hedde* används för att uttrycka hypotetiska förhållanden har nämligen supinumformer med tiden kommit i bruk också för att uttrycka denna betydelse.

Ringmar (2005) visar att äldvallska uppvisar både östskandinaviska och västskandinaviska språkdrag, och det äldvallska *edde* torde vara ytterligare en indikation på att äldvallskan har påverkats från väster.

Utvecklingen från det fornnordiska *hafði* till det äldvallska *edde* kan alltså ha skett som i (10).

(10) hafði > hefði > hedde > edde

Skillnaderna mellan *hade* och *edde* beror alltså på i-omljud och h-bortfall (det senare har ju drabbat alla /h/-inledda ord i äldvallska), två ljudförändringar som i det här fallet har påverkat äldvallskan, men inte svenskan.

Dessutom har *edde* utvecklats till ett självständigt äldvallskt hjälpverb som anger ett hypotetiskt förhållande, och ett kontrafaktiskt förhållande i dåtid i kombination med *ad*. Det går dock inte att spåra denna utveckling, på grund av bristen på äldvallska texter från äldre tid.

Trots att *edde* har en direkt parallell i fornsvenskan (se exempel 5) talar alltså allt för att det äldvallska verbet inte är relaterat till detta verb, utan att det snarare är en novation, som till formen påminner om *hedde* i vissa norska dialekter, och som ur syntaktisk synpunkt är ett specifikt äldvallskt hjälpverb.

4. Negationsdubbling

I såväl svenska som äldvallska kan en sats innehålla flera negationer (se SAG 4:201 f., 451 ff., Levander 1909:111, Garbacz 2010:85–89, Åkerberg 2012:327).

(11) Inte ska vi köpa en ny bil, inte.

(12) Ig wet fel it eð, itþä.

'Jag vet väl inte det, inte.'

I båda dessa fall uttrycker de två negationerna tillsammans en semantisk negering – satsens proposition negeras alltså. I båda exemplen står en av negationerna i ett finalt annex, alltså utanför den inre satsen. I svenska tar två negationer ut varandra, om båda är placerade så att de tillhör den inre satsen, och satsen blir då alltså inte semantiskt negerad (se exempel 13).

(13) Jag har inte sett ingen. (≈ 'Jag har sett någon.')

Också i äldvallska kan man givetvis kombinera negationer så som i (13), men den semantiska effekten blir inte densamma som i svenska. De äldvallska negationerna eliminerar inte varandra, utan två (eller fler) negationer i den inre satsen uttrycker tillsammans en semantisk negering (för en mer detaljerad beskrivning, se Garbacz 2010:85–89).

(14) Ig ar int si'tt inggan.

'Jag har inte sett ingen' (≈ 'Jag har inte sett någon')

(15) Itþä ir dð int ig jälåk ɔ inggan. (Levander 1909:111)

'Inte är då inte jag arg på ingen' (≈ 'Jag är inte arg på någon')

Baker (1970) introducerade termen *negative concord* för detta fenomen (se Giannakidou 2005 för en introduktion till *negative concord*); här använder jag den svenska termen *negationsharmoni*. I fornsvenska saknas negationsharmoni, av allt att döma,² och i de nutida skandinaviska språken är fenomenet mycket sällsynt (Garbacz 2010:86 nämner att det möjligen också kan finnas i vissa danska och finlandssvenska dialekter). Det finns emellertid flera germanska språkvarieteter som tillåter negationsharmoni, som till exempel västflamländska, bayerska, jiddisch och afrikaans. Weiß (1999) antar att negationsharmoni förekom i tidigare stadier av de germanska språken, men i de germanska språk som har blivit standardiserade har språkdraget rensats ut på ett tidigt stadium, i likhet med flera andra dubblingskonstruktioner. Det är alltså visserligen möjligt att negationsharmoni i äldvallska är ett arv från äldre germansk tid, men eftersom konstruktionen saknas i fornsvenska är denna förklaring mindre trolig. I stället får man med Garbacz (2010:88) anta att "[n]egative concord seems to be an Övdalian innovation [...]".

5. Subjektsdubbling

Engdahl (2003) diskuterar subjektsdubbling i modern svenska, med utgångspunkt i satsen som (16).

(16) Jari har också han slutat röka.

I exemplet (16) dubblas subjektet *Jari* av *han* i satsens mittfält. Det dubblande ledet måste i svenska vara betonat, och konstruktionens funktion är att understryka jämförelsen med en tidigare introducerad konstituent. Det fokuserande adverbialt *också* visar, menar Engdahl (2003), att subjektet

² Enligt Lars-Olof Delsing (personlig kommunikation) finns det ett enda möjligt belägg i de fornsvenska texterna.

relateras till en tidigare nämnd person (i det här fallet). Den här typen av fokuserande subjektsdubbling är inte belagd i fornsvenska.

Också i älddalska (se Levander 1909:109, Rosenkvist 2007, under arbete) förekommer subjektsdubbling (exempel 17). Konstruktionen påminner om den svenska, i det att det dubblerande ledet måste föregås av ett adverbial. I älddalska är det emellertid främst adverbialen *sakta* ('faktiskt', 'allt', 'alltså'), *fel* ('väl') och *kanenda* ('minsann') som uppträder i denna position, och alla dessa adverbial uttrycker talarattityd (se SAG 4:101 ff.).

(17) Puostkalln ir sakt an duktin dalska.

'Brevbäraren är faktiskt han duktig på att tala älddalska.'

Adverbialet bildar i älddalska inte en konstituent med det dubblerande ledet, vilket är fallet i svenska – man kan ju säga *Också han somnade*, till exempel, men inte **Sakt an ir duktin*. Vidare kan alla typer av subjekt dubblas i den älddalska konstruktionen, men inte i den svenska (se exempel 18–23). Expletiva subjekt kan exempelvis inte dubblas på svenska.

(18) Eð far sakt eð raingen nu.

'Det börjar faktiskt regna nu.'

(19) *Det börjar också det regna nu.

(20) Eð sät sakt eð ien rakk ø gardem mes ig kam iem.

'Det satt faktiskt det en hund på gården när jag kom hem.'

(21) *Det satt också det en hund på gården när jag kom hem.

(22) Eð war sakt eð armlit an belld it kumā.

'Det var faktiskt det tråkigt [att] han inte kunde komma.'

(23) *Det var också det tråkigt att han inte kunde komma.

Möjligheten att dubbla expletiva subjekt i älddalska visar att konstruktionens pragmatiska innebörd inte är att lägga fokus på subjektet, och dessutom är de älddalska dubblerande leden inte betonade (det gäller alla typer av dubblerande led). I stället tycks den älddalska subjektsdubblingen understryka att satsens proposition mot förmodan är sann – det rör sig alltså om ett sätt att uttrycka verumfokus eller, som det också kallas, polaritetsfokus (se Höhle 1988, Creswell 2000, Wilder 2011). Detta framgår tydligt av autentiska exempel på subjektsdubbling (som exempel 24). Exemplet är hämtat från en berättelse om hur det gick till när den älddalska barnboken *Elin, Elvira og yønse* kom till (Andersson 2008).

(24) Ien dag råkeð ig I. W. Ig wet ø ir uvliuo'tt duktin rit og møl so ig spuord enner um ø edd tykkt um dšårå bilder attrað noð ig add skrievt. Ø war sakt ø wilað dšårå eð.

'En dag träffade jag I. W. Jag vet [att] hon är väldigt duktig [på att] rita och

måla så jag frågade henne om hon skulle tycka om [att] göra bilder till något

som jag hade skrivit. Hon var faktiskt villig [att] göra det.'

Subjektsdubblingen i den korta texten kan här inte tolkas som ett sätt att kontrastera subjektet mot ett annat subjekt i diskurskontexten, eftersom det inte finns något annat tidigare nämnt relevant subjekt. Exempel av denna typ och inte minst de älddalsktalandes egna bedömningar av konstruktionen (se Rosenkvist under arbete) visar alltså att den älddalska subjektsdubblingen har en helt annan pragmatisk funktion än den svenska subjektsdubblingen. För att uttrycka motsvarande betydelse på svenska måste man betona det finita verbet i den sats där subjektsdubblingen förekommer – i exemplet ovan får man alltså säga *Hon VAR faktiskt villig att göra det*.

Subjektsdubbling har alltså olika pragmatiska funktioner i svenska och älddalska, och eftersom det också finns syntaktiska skillnader (varav jag nämnt en del ovan) är det därför rimligt att betrakta den älddalska subjektsdubblingskonstruktionen som en novation.

6. Avslutning

De fyra älddalska språkdrag som jag har diskuterat här förekommer alla också i antingen fornsvenska eller i modern svenska. Den första språkhistoriska hypotesen är därför att anta att de har sitt ursprung i fornsvenska. Situationen illustreras i tabell 1.

Tabell 1. De fyra språkdragen i olika språkvarieteter.

	fornsvenska	modern svenska	älddalska	status
referentiella nollsubjekt	+	-	+	arkaism?
verbet <i>edde</i>	+	-	+	arkaism?
Negationsdubbling	-	+	+	parallella konstruktioner?
Subjektsdubbling	-	+	+	parallella konstruktioner?

När det gäller referentiella nollsubjekt och verbet *edde* kan man anta att de älddalska konstruktionerna är arkaismer (i förhållande till modern sven-

ska), medan negations- och subjektsdubbling i modern svenska och i älvdalska tycks vara parallella konstruktioner, möjligen med ett gemensamt fornsvenskt ursprung. Att det saknas fornsvenska belägg skulle kunna förklaras med att båda konstruktionerna främst förekom i den talade fornsvenskan.

I den här artikeln har jag dock visat att när man analyserar dessa konstruktioner närmare så finner man att de älvdalska konstruktionerna å ena sidan och de föregivna motsvarande konstruktionerna i fornsvenska och modern svenska å den andra enbart uppvisar ytliga likheter. Det finns påtagliga syntaktiska, semantiska och pragmatiska skillnader i samtliga fall, och därför är den rimligaste förklaringen att det undantagslöst rör sig om älvdalska novationer. När det gäller syntaktiska konstruktioner kan man alltså inte regelmässigt utgå från formella likheter mellan två språkdrag i olika språkvarieteter i diskussionen om språkdragens inbördes relation och ursprung, utan det krävs djupare analyser för att reda ut om en gemensam utveckling faktiskt ligger bakom likheterna, eller om de ytliga likheterna är ett språkhistoriskt villospår.

Givetvis är det fullt möjligt, eller till och med sannolikt, att de språkdrag som diskuterats här tidigare har varit spridda över större områden i Ovan-siljan, och därför är det kanske inte i Älvdalen som novationerna har uppstått – men bristen på icke-standardiskt språkhistoriskt material gör att vi inte kan spåra novationerna i detalj, och i dagsläget tycks dessa konstruktioner vara mest levande just i älvdalskan.

Det är vidare intressant att notera att tre av de konstruktioner som diskuteras ovan också återfinns i flera andra germanska ostandardiserade språkvarieteter, men inte i standardiseringen. Till exempel finns referentiella nollsubjekt av älvdalsk typ och negationsharmoni i bayerska (Weiß 1999) medan de båda typer av subjektsdubbling som diskuteras i avsnitt 5 finns i olika nederländska dialekter (Barbiers m.fl. 2008). Fischer (2007:37–43) understryker att det finns ett tydligt samband mellan språkstandardisering och vissa syntaktiska fenomen, och visar hur resumptiva pronomen har försvunnit från till exempel standardengelska i takt med att språket har reglerats. Ett standardiserat riksspråk bör alltså ses som en artificiell kulturprodukt, och också när det gäller syntaktiska fenomen är därför dialekter och andra ostandardiserade språkvarieteter att föredra för den som vill studera ett naturligt språk (Axel & Weiß 2010, Rosenkvist 2012). En paradox som varje språkhistoriker måste hantera är således att de språk som är bäst lämpade som studieobjekt är de språk som är sämst dokumenterade. För älvdalskans del kan detta innebära att den standardisering som tycks vara nödvändig för att säkra språkets överlevnad samtidigt kan resultera i att variationen minskar och att flera från svensk synpunkt exotiska språkdrag försvinner.

Litteratur

- Andersson, Pell Birgitta 2008. Elin, Elvira og yönse. *Ulm Dalska*. 34. S. 5.
- Axel, Katrin & Helmut Weiß, Helmut 2010. What changed where? A plea for the re-evaluation of dialectal evidence. I: A. Breitbarth, C. Lucas, S. Watts & D. Willis (red.) *Continuity and Change in Grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. S. 13–34.
- Baker, C.L. 1970. Double negatives. *Linguistic Inquiry* 1. S. 169–186.
- Barbiers, Sjeff, Olaf Koenenman, Marika Lekakou & Margreet van der Ham 2008. *Microvariation in Syntactic Doubling*. Bingley: Emerald House.
- Björklund, Stig 1956. *Älvdalsmålet i Andreas Johannis Prytz' Comoedia om konung Gustaf then första 1622*. Stockholm.
- Creswell, Cassandre 2000. The discourse function of verum focus in Wh-questions. I: M. Hirotani (red.) *Proceedings of NELS 30*, vol. 1. Graduate Linguistic Student Association, Dept. of Linguistics, South College, University of Massachusetts. S. 165–179.
- Dørum, Hallvard 2000. Preteritum konjunktiv i norske (og diverse andre) målføre. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*. 18. S. 143–182.
- Eide, Kristin Melum 2011. The Ghost of the Old Norse Subjunctive: the Norwegian Subjunctive Participle. *Groninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik*, 53.2. Groningen: Center for Language and Cognition Groningen. S. 1–28.
- Engdahl, Elisabeth 2003. Med fokus på subjektet. I: L.-O. Delsing, G. Josefsson & H. Sigurðsson (red.) *Grammar in Focus II*. Dept. of Scandinavian Languages, Lund University. S. 95–105.
- Fischer, Olga 2007. *Morphosyntactic Change*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Fuß, Eric 2004. Diachronic clues to pro-drop and complementizer agreement in Bavarian. I: Eric Fuß & Carola Trips (red.) *Diachronic Clues to Synchronic Grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. S. 59–100.
- Fuß, Eric 2005. *The Rise of Agreement*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Fuß, Eric 2011. Historical pathways to null subjects: Implications for the theory of pro-drop. I: M. Wratil & P. Gallman (red.) *Null Pronouns*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter. S. 53–94.
- Garbacz, Piotr 2010. *Word Order in Övdalian*. Centre for Languages and Literature, Lund University.
- Garbacz, Piotr & Janne Bondi Johannessen. Under arbete. Övdalian from 1909 to 2009. I: K. Bentzen & H. Rosenkvist (red.) *Studies in Övdalian Syntax*. Amsterdam: Benjamins.
- Giannakidou, Anastasia 2005. N-words and Negative Concord. I: M. Everaert & H. van Riemsdijk (red.) *The Blackwell Companion to Syntax III*. S. 327–391. Malden/Oxford/Victoria: Blackwell Publishing.
- Håkansson, David 2008. *Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjektlösa satser i fornsvenska*. The Centre for Languages and Literature, Lund University.
- Höhle, Tilman 1988. VERUM-Fokus. *Sprache und Pragmatik* 5. Lund. S. 1–7.
- Levander, Lars 1909. *Älvdalsmålet i Dalarna. Ordböjning ock syntax*. Stockholm: Norstedt & Söner.

- Ringmar, Martin 2005. Älvdalska – en ö nordisk språk på fastlandet? I: G. Nyström (red.) *Rapport från Fuost konferensen om övdalska*. <<http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:431173>>.
- Rosenkvist, Henrik 2007. Subject doubling in Oevdalian. *Working Papers in Scandinavian Syntax*. 80. S. 77–102.
- Rosenkvist, Henrik 2010. Null Referential Subjects in Övdalian. *Nordic Journal of Linguistics*. 33:3. S. 231–267.
- Rosenkvist, Henrik 2011. Verb Raising and Referential Null Subjects in Övdalian. *Working Papers in Scandinavian Syntax*. 88. S. 1–20.
- Rosenkvist, Henrik 2012. Forskning i svensk dialektsyntax – förutsättningar och frågeställningar. *Vetenskaps societeten i Lund. Årsbok 2012*. S. 102–122.
- Rosenkvist, Henrik Under arbete. The Syntax and Meaning of Subject Doubling in Övdalian. I: K. Bentzen & H. Rosenkvist (red.) *Studies in Övdalian Syntax*. Amsterdam: Benjamins.
- Rydqvist, Johan 1883. *Svenska språkets lagar* VI. Stockholm, F. & G. Beijers Förlag. [utg. av K. F. Söderwall]
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. Svenska Akademien: Stockholm.
- Steensland, Lars 2010. *Material till älvdalsk ordbok*. Älvdalen: Ulum Dalska.
- Steensland, Lars 2013. Personlig hemsida. <http://www.larssteensland.se>. [Tillgänglig 6 mars 2013.]
- Söderwall, Knut F. 1884–1918. *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket*. Lund: Berlingska Boktryckeri- och Stilgjuteri-Aktiebolaget.
- Tamm, Fredrik 1885. Strödda språkhistoriska bidrag. *Arkiv för Nordisk Filologi* II. S. 342–349.
- Weiß, Helmut 1999. Duplex negatio non semper affirmat. A Theory of Double Negation. *Linguistics* 37:5. S. 819–846.
- Wilder, Chris 2011. English emphatic *do*. Föredrag vid *GIST 4*, Gent, september 2011.
- Åkerberg, Bengt 2012. *Älvdalsk grammatik*. Älvdalen: Ulum Dalska.

Upplandslagen – hur hänger den ihop?

Minna Sandelin

1. Inledning

Syftet med denna studie är att beskriva Ärvdabalken i Upplandslagen utifrån referensbindning, som är ett av de centrala sätten att skapa sammanhang eller kohesion i välformade texter. Sammanhang framhålls vanligtvis som det viktigaste kriteriet när man inom textlingvistik diskuterar vad en text är (t.ex. Hellspong & Ledin 1997). Studien går ut på att analysera olika språkliga medel som Ärvdabalken (ÄB) använder sig av i fråga om referensbindning och på att beskriva textstrukturen i denna fornsvenska lagtext som föremål för en referentanalys.

En välformad text hänger samman både i fråga om innehåll och struktur men vad som de facto avses med sammanhang varierar däremot beroende på vilken språklig nivå som studeras eller om man med sammanhang i stället syftar på faktorer utanför språket. Referensbindning är endast ett av sätten att skapa sammanhang i text med språkliga medel. Till de grundläggande textbindningsmekanismerna brukar även tematik, konnektivbindningar och linearisering (Josephson 1991:28) räknas. Textbindning är ett komplext nätverk som genomsyrar texten på olika plan och dess kollektiva uppgift är att få en innehållsligt koherent text att hänga samman även språkligt.

Begreppet *referens* kan i språkvetenskap användas för två olika perspektiv på en och samma företeelse. För det första kan referens avse förhållandet mellan ett språkligt uttryck och en entitet (referent) som detta uttryck hänvisar till i den utomspråkliga världen (SAG 1:216). De språkliga uttryck som hänvisar till referenter utanför språket är oftast nominalfraser. För det andra kan referens betraktas ur ett språkinternt perspektiv varvid fokus ligger på de språkliga uttryck som representerar en utomspråklig referent i en text. Detta är fallet i analyser av referensbindning. För att skilja mellan referenten utanför språket och de språkliga uttrycken använder jag i fortsättningen begreppet *textreferent* i det senare fallet (om detta begrepp i tidigare forskning t.ex. Fossetøl 1980:124 ff., Vagle et al. 1993:134 ff.).

Ett centralt studieobjekt inom referensbindning är hur man återkommer till en viss textreferent på andra ställen i texten, dvs. hurdana bindningar som uppstår mellan förekomsterna av en och samma textreferent. Genom dessa semantiska bindningar kan texten t.ex. upprepa textreferenten (*husfru – husfrun*) eller tillägga ny information till den (*husfru – hun ok frændær hænne*).